

УДК 351.86:343.341

Янишівський Тарас Ярославович

аспірант кафедри публічного врядування

Інституту адміністрування, державного управління та професійного розвитку

Національного університету «Львівська політехніка»

Yanyshivskyi Taras

Graduate Student of the Department of Public Governance

Institute of Administration, Public Administration and Professional Development

Lviv Polytechnic National University

ORCID: 0009-0005-6747-837X

DOI: 10.25313/2617-572X-2026-3-68-3

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ЩОДО КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

PUBLIC POLICY ON COLLABORATIONISM IN DE-OCCUPIED TERRITORIES

Анотація. Вступ. Звільнення українських територій від російських загарбників ставить перед державою безпрецедентні виклики у сфері відновлення публічної влади та забезпечення національної безпеки. Однією з найгостріших проблем є формування ефективної та справедливої публічної політики щодо осіб, які співпрацювали з окупаційними режимами. Колабораціонізм руйнує соціальну згуртованість, підгриває довіру до державних інституцій та становить пряму загрозу державному суверенітету. Незважаючи на прийняття низки законодавчих актів, практична реалізація публічної політики у цій сфері стикається із значними управлінськими перепонами та прогалинами у нормативно-правовому регулюванні, що потребує глибокого наукового осмислення та розробки дієвих механізмів публічного управління.

Мета. Метою дослідження є аналіз процесу формування та реалізації публічної політики щодо колабораціонізму на деокупованих територіях України, виявлення ключових управлінських викликів і нормативних прогалин, а також розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення механізмів публічного адміністрування у сфері притягнення до відповідальності за колабораційну діяльність та відновлення соціальної справедливості.

Матеріали і методи. Дослідження ґрунтується на системному підході до аналізу публічного управління. Матеріалами слугували: 1) чинні нормативно-правові акти України, що регулюють питання відповідальності за колабораційну діяльність; 2) міжнародні стандарти перехідного правосуддя; 3) наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених та аналітичні звіти міжнародних правозахисних організацій. У процесі роботи використано методи структурно-функціонального аналізу, порівняльного правознавства, документального аналізу та синтезу для узагальнення емпіричних даних і формулювання теоретичних висновків.

Результати. У науковій статті аргументовано, що існуюча нормативно-правова база, спрямована на протидію колабораціонізму, містить певну невизначеність та допускає надто широке тлумачення ознак правопорушення, що ускладнює роботу правоохоронних органів та судової системи на деокупованих територіях. Виокремлено основні управлінські виклики: кадровий дефіцит у системі органів публічної влади на місцях, відсутність чітких законодавчих критеріїв розмежування вимушеної співпраці заради виживання та умисного колабораціонізму, а також недостатня координація між органами державної влади, місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства. Обґрунтовано необхідність впровадження базових елементів перехідного правосуддя (transitional justice) як невід'ємної складової публічної політики на звільнених територіях. Запропоновано комплекс заходів щодо інституційного посилення органів влади, які здійснюють фільтраційні, безпекові та стабілізаційні заходи.



Авторське право © Автор(и). Ця стаття з відкритим доступом, що розповсюджується відповідно до умови ліцензії Creative Commons Attribution Ліцензія 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Перспективи. Подальші наукові розвідки доцільно спрямувати на дослідження міжнародного досвіду подолання наслідків окупації та адаптації кращих світових практик дерадикалізації суспільства. Особливої уваги потребує розробка методики оцінки ефективності державних цільових програм з реінтеграції геоокупованих територій та механізмів соціальної адаптації осіб, які не підлягають кримінальній відповідальності, але потребують превентивного управлінського впливу.

Ключові слова: публічна політика, колабораціонізм, геоокуповані території, публічне управління, нормативно-правове регулювання, перехідне правосуддя, національна безпека.

Summary. Introduction. The liberation of Ukrainian territories from russian invaders poses unprecedented challenges to the state in terms of restoring public authority and ensuring national security. One of the most acute problems is the formation of an effective and fair public policy regarding individuals who collaborated with the occupying regimes. Collaborationism destroys social cohesion, undermines trust in state institutions, and poses a direct threat to state sovereignty. Despite the adoption of a number of legislative acts, the practical implementation of public policy in this area faces significant managerial obstacles and gaps in regulatory and legal frameworks, which requires deep scientific reflection and the development of effective public administration mechanisms.

Purpose. The purpose of the study is a analysis of the process of formation and implementation of public policy regarding collaborationism in the de-occupied territories of Ukraine, identification of key managerial challenges and regulatory gaps, as well as the development of scientifically sound recommendations for improving public administration mechanisms in the field of accountability for collaborative activities and restoring social justice.

Materials and methods. The research is based on a systematic approach to the analysis of public administration. The materials used include: 1) the current regulatory and legal acts of Ukraine governing the issues of liability for collaborative activities; 2) international standards of transitional justice; 3) scientific works of domestic and foreign scholars and analytical reports of international human rights organisations. In the process of research, methods of structural and functional analysis, comparative law, documentary analysis, and synthesis were used to generalise empirical data and formulate theoretical conclusions.

Results. The scientific article argues that the existing regulatory and legal framework aimed at countering collaborationism contains certain vagueness and allows for an overly broad interpretation of the signs of an offense, which complicates the work of law enforcement agencies and the judicial system in the de-occupied territories. The main managerial challenges are highlighted: a personnel deficit in the system of local public authorities, the lack of clear legislative criteria distinguishing forced cooperation for survival and intentional collaborationism, as well as insufficient coordination between state authorities, local self-government, and civil society institutions. The necessity of introducing basic elements of transitional justice as an integral part of public policy in the liberated territories is substantiated. A set of measures is proposed for the institutional strengthening of authorities carrying out filtration, security, and stabilization measures.

Discussion. Further scientific research should be directed to the study of international experience in overcoming the consequences of occupation and adapting the best global practices of societal deradicalization. Special attention should be paid to the development of a methodology for assessing the effectiveness of targeted state programs for the reintegration of de-occupied territories and mechanisms for the social adaptation of persons who are not subject to criminal liability but require preventive administrative influence.

Key words: public policy, collaborationism, de-occupied territories, public administration, regulatory and legal framework, transitional justice, national security.

Постановка проблеми. Збройна агресія Росії проти України та тимчасова окупація частини її територій актуалізували безпрецедентні виклики для вітчизняної системи публічного управління. Процес деокупації супроводжується не лише необхідністю відбудови зруйнованої інфраструктури, але й, що значно складніше, потребою негайного відновлення функціонування інститутів державної влади, місцевого самоврядування та забезпечення соціальної згуртованості.

У цьому контексті одним із найгостріших завдань стає формування та реалізація дієвої і справедливої публічної політики щодо осіб, які здійснювали колабораційну діяльність. Колабораціонізм не виникає сам по собі, він часто є супутнім явищем підбуреному ззовні сепаратизму та слугує інструментом для утвердження терористичних режимів окупаційних адміністрацій. Відповідно, ефективне управ-

ління процесами притягнення до відповідальності за співпрацю з ворогом є невід'ємною складовою ширшої публічної політики, спрямованої на боротьбу з тероризмом, нейтралізацію сепаратистських рухів та захист державного суверенітету. Незважаючи на криміналізацію колабораціонізму навесні 2022 року, практична реалізація публічної політики у цій сфері стикається із серйозними управлінськими перепонами. Кадровий голод у правоохоронних органах на звільнених територіях, перевантаженість судової системи, а також нечіткість окремих нормативних дефініцій створюють ризики як уникнення відповідальності реальними злочинцями, так і безпідставного переслідування осіб, які співпрацювали з окупантами вимушено, заради фізичного виживання. Усе це перетворює проблематику управління деокупованими територіями у контексті подолання наслідків колабораціонізму на вкрай важливе

практичне та наукове завдання, вирішення якого визначатиме успішність реінтеграції цих регіонів у загальнонаціональний простір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у формування базових положень та концепцій публічної політики щодо деокупованих територій, забезпечення національної безпеки, протидії колабораціонізму та перехідного правосуддя зроблено як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками. Колектив вітчизняних авторів за загальною редакцією В. П. Горбуліна [1] досліджує фундаментальні аспекти світової гібридної війни та її український фронт. Українська дослідниця О. О. Резнікова [2] розглядає питання національної стійкості в умовах мінливого безпекового середовища. Вітчизняний вчений М. О. Красій [3] аналізує державну правову політику щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність. Український автор О. Ю. Дрозд [4] характеризує поняття та особливості колабораційної діяльності в умовах повномасштабної військової агресії. Вітчизняний дослідник І. Б. Медицький [5] здійснює теоретико-прикладний аналіз суб'єкта колабораційної діяльності. Німецька дослідниця Ю. Фрідріх (J. Friedrich) [6] вивчає реалії життя під російською окупацією в Україні. Колектив вітчизняних авторів С. С. Кудінов та Р. М. Шехавцов [7] уточнюють проблеми розслідування колабораціонізму в Україні та шляхи їх вирішення. Зарубіжний вчений П. Артур (P. Arthur) [8] наводить концептуальну історію перехідного правосуддя та його вплив на права людини. Українська авторка Н. Антонюк (N. Antonyuk) [9] висвітлює кримінально-правову оцінку колабораціонізму у зв'язку з військовою агресією. Американська дослідниця К. Дейлі (K. Daly) [10] пропонує теоретичну основу інституційної справедливості в контексті перехідного правосуддя. Зарубіжний дослідник Р. Давід (R. David) [11] розглядає системи персоналу, люстрацію та перехідне правосуддя. Група українських науковців М. Рубашенко та Н. Шульженко (M. Rubashchenko, N. Shulzhenko) [12] розглядають теоретико-практичні особливості колабораційної діяльності в умовах окупації. Українська вчена Е. М. Лібанова [13] аналізує втрати людського капіталу внаслідок війни і перспективи повоєнного відродження. Вітчизняна авторка А. С. Політова [14] вивчає кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність здобувачів освіти. Український дослідник Р. Турчин [15] описує окремі проблеми та шляхи подолання колабораціонізму в умовах воєнного стану. Колектив зарубіжних авторів А. Кочанські та Дж. Р. Куїнн (A. Kochanski, J. R. Quinn) [16] досліджують дилеми притягнення держави до відповідальності в перехідні періоди. Іноземна дослідниця Р. Джеффері (R. Jeffery) [17] характеризує виклики легітимності та ефективності перехідного правосуддя. Зарубіжна авторка Д. Костовіцова (D. Kostovicova) [18] аналізує дискурсивну взаємодію

та суб'єктність у перехідному правосудді. Вітчизняний науковець О. С. Тарасенко [19] розглядає колабораційну діяльність як загрозу державній безпеці України. Разом з тим залишаються не вирішеними проблемні питання в частині: комплексного розгляду колабораціонізму як виклику для системи публічного адміністрування на місцях; координації дій різних органів влади під час проведення стабілізаційних заходів; алгоритмів заповнення кадрового вакууму на деокупованих територіях та подолання нормативних прогалин, які ускладнюють відновлення життєдіяльності звільнених громад.

Формулювання цілей статті. Зважаючи на вищевикладене, головною ціллю цієї статті є аналіз процесу реалізації публічної політики щодо подолання наслідків колабораціонізму на деокупованих територіях України, ідентифікація ключових управлінських викликів та нормативно-правових прогалин у цій сфері, а також розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення механізмів публічного адміністрування для забезпечення ефективної та справедливої реінтеграції звільнених регіонів.

Виклад основного матеріалу. Формування ефективної публічної політики в умовах екзистенційних загроз державному суверенітету вимагає глибокого концептуального розуміння природи цих загроз, які в сучасних реаліях набули надзвичайної складності. Сучасна збройна агресія проти України має яскраво виражений гібридний характер, де суто військова компонента нерозривно пов'язана з потужним інформаційно-психологічним тиском, цілеспрямованим підбурюванням сепаратистських рухів та впровадженням терористичних методів управління на тимчасово захоплених територіях [1, с. 16–17]. За таких умов колабораціонізм варто розглядати не просто як один зі злочинів у Кримінальному кодексі України. Для ворога це зброя, за допомогою якої він легітимізує свою владу та підриває нашу державність зсередини [2, с. 37]. Відповідно, управління процесами протидії колабораційній діяльності стає невід'ємною та критично важливою складовою ширшої державної стратегії боротьби з сепаратизмом і тероризмом. Держава, виконуючи свою основну конституційну функцію із забезпечення національної безпеки, захисту суверенітету та територіальної цілісності [20], змушена адаптувати існуючі механізми публічного адміністрування до екстремальних умов, коли значна частина її громадян та інфраструктури тривалий час перебувала під жорстким тоталітарним контролем ворога.

Первинною реакцією української влади на ці виклики стала стрімка та безальтернативна криміналізація будь-якої добровільної співпраці з державою-агресором. Варто зазначити, що базове нормативно-правове забезпечення функціонування держави в умовах часткової окупації почало формуватися ще у квітні 2014 року шляхом прийняття Закону України «Про забезпечення прав і свобод

громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», закладаючи перші контури особливого правового режиму [21]. Однак саме повномасштабне вторгнення актуалізувало потребу в максимально жорсткій, однозначній та невідкладній реакції публічної влади на нові загрози. З березня 2022 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» [22], яким було суттєво доповнено Кримінальний кодекс України, а публічна політика у сфері протидії колабораціонізму набула чітких юридичних та каральних контурів. Найсуттєвішою зміною стало доповнення Кримінального кодексу статтею «111–1. Колабораційна діяльність» [23]. Впровадження суворой кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність стало необхідним та логічним кроком для убезпечення інститутів публічної служби від інфільтрації ворожими агентами та забезпечення принципу невідворотності покарання за державну зраду [3, с. 2–3]. Разом з тим, подальший розвиток подій продемонстрував, що формальне нормативне закріплення кримінальної відповідальності дозволило державі окреслити лише загальні червоні лінії, проте заклало підґрунтя для виникнення глибоких правозастосовних дилем на наступних етапах управління.

Перехід від теоретичного нормативного моделювання до практичної реалізації антиколабораційної політики виявив суттєву еволюцію форм самої злочинної діяльності, що стало серйозним випробуванням для апарату публічного управління. Як обґрунтовано зазначають дослідники, зокрема Олексій Дрозд у своїй праці 2025 року «Поняття та особливості колабораційної діяльності в умовах повномасштабної військової агресії», колабораційна діяльність в умовах повномасштабної війни високої інтенсивності набула нових, набагато складніших та завуальованих форм, що вимагає від держави безперервного концептуального вдосконалення своєї правової політики [4, с. 158]. Окупаційні адміністрації вдаються до примусової паспортизації, економічного шантажу та терору, розмиваючи межу між добровільним сприянням ворогу та вимушеним виживанням місцевого населення. З точки зору публічного управління, це створює суттєве навантаження на правоохоронну систему та органи місцевої влади, які повинні застосовувати статичні норми кримінального права до надзвичайно динамічних і неоднозначних соціальних процесів. Як бачимо, публічна політика на цьому етапі зіткнулася з необхідністю переходу від шаблонного репресивного реагування до формування більш гнучких інституційних механізмів, здатних адекватно оцінювати рівень суспільної небезпеки кожного окремого випадку співпраці.

Практична імплементація публічної антиколабораційної політики безпосередньо на звільнених територіях одразу ж стикається з серйозним управ-

лінським та правозастосовним викликом — труднощі в процесі чіткої ідентифікації суб'єкта злочину та ступеня його реальної суспільної небезпеки. Звільнення регіонів виявляє складну соціальну реальність, де правові механізми мають оперативно розмежувати активних пособників окупантів від осіб, чий дії диктувалися виключно інстинктом виживання. Варто погодитися із теоретико-прикладним аналізом професора кафедри політики у сфері боротьби зі злочинністю та кримінального права Карпатського національного університету імені В. Стефаника Ігора Медицького, який зазначає, що визначення специфічних ознак суб'єкта колабораційної діяльності в умовах тоталітарного тиску потребує ретельного врахування мотивів, умов примусу та характеру виконуваних функцій, а полярності в тлумаченні можуть спричинити хиби в процесі кримінально-правової кваліфікації [5, с. 146]. Водночас міжнародні польові дослідження переконливо доводять, що тривале перебування під жорстким мілітарним та адміністративним контролем окупаційних військ ставило місцеве населення перед неминучістю взаємодії з де-факто владою заради забезпечення мінімальних життєвих потреб громади, функціонування критичної інфраструктури та медичних закладів [6, с. 38]. Відсутність у законодавстві деталізованих критеріїв для розмежування умисної шкоди національній безпеці та вимушеного виживання генерує глибоку нормативну прогалину, яка суттєво ускладнює проведення стабілізаційних заходів органами публічного управління.

Виявлена термінологічна та концептуальна неточність нормативної бази безпосередньо спричиняє критичне перевантаження правоохоронної та судової систем, що ставить під загрозу загальну ефективність публічної політики на деокупованих територіях. За умови, коли закон формально не диференціює державну зраду та пасивне виконання рутинних професійних обов'язків (наприклад, у комунальній сфері), слідчі підрозділи стикаються з лавиноподібним зростанням кількості кримінальних проваджень. Дослідники прямо вказують на те, що проблеми документування та розслідування колабораціонізму, помножені на брак чітких алгоритмів дій в умовах воєнного стану, суттєво гальмують процес відновлення справедливості [7, с. 348]. Державні органи змушені розпорошувати свої обмежені кадрові та матеріальні ресурси на перевірку тисяч епізодів взаємодії громадян з окупантами, багато з яких не містять реальної загрози державному суверенітету. За таких умов управлінський апарат ризикує зіткнутися з інституційним колапсом, за якого надмірний обсяг справ унеможливило концентрацію зусиль на виявленні та покаранні справжніх організаторів псевдореферендумів, очільників окупаційних адміністрацій та лідерів сепаратистських рухів.

Застосування жорсткого антиколабораційного законодавства без належної контекстуальної гнуч-

кості породжує серйозні ризики порушення прав людини, що безпосередньо впливає на легітимність публічної влади в очах місцевих громад та міжнародної спільноти. Під час проведення так званих «фільтраційних» заходів прагнення продемонструвати швидкі результати може призводити до непропорційного обмеження прав громадян та використання розмитих формулювань закону для стигматизації цілих професійних груп. Міжнародні моніторингові місії, зокрема Управління Верховного комісара ООН з прав людини, систематично фіксують у своїх звітах виклики, пов'язані з ризиками свавільних затримань та недотриманням права на справедливий судовий розгляд у справах щодо колабораційної діяльності. Зокрема, у останньому звіті, який охоплював період від грудня 2024 до травня 2025, серед 56 опитаних осіб, затриманих українськими правоохоронними органами за звинуваченнями у державній зраді, колабораціонізмі та інших злочинах, пов'язаних із національною безпекою, 11 розповіли про побиття та погрози під час арешту або допиту. Загалом, з 24 лютого 2022 року УВКПЛ задокументувало катування або жорстоке поводження зі 170 особами, затриманими у зв'язку з війною [24, с. 14–17]. Ігнорування цих сигналів системою публічного управління здатне призвести до вторинної віктимізації населення, яке вже постраждало від російської агресії, та викликати глибоке відчуження деокупованих громад від центрального уряду. Відповідно, імплементація міжнародних правозахисних стандартів у щоденні операційні протоколи правоохоронних та адміністративних органів стає не просто юридичною формальністю, а стратегічним імперативом для забезпечення успішної соціальної реінтеграції звільнених територій.

Усвідомлення системних недоліків виключно карального підходу актуалізує нагальну потребу імплементації елементів перехідного правосуддя (transitional justice) в архітектуру публічної політики на деокупованих територіях. Світовий досвід подолання наслідків масштабних збройних конфліктів та окупації переконливо вказує на те, що стійке постконфліктне врегулювання є принципово неможливим без комплексного управлінського підходу. Класична парадигма перехідного правосуддя, яка формувалася протягом останніх десятиліть, доводить, що окрім кримінального переслідування, державні інституції обов'язково повинні інтегрувати механізми пошуку істини, відшкодування шкоди жертвам та масштабні інституційні реформи [8, с. 343]. В українських реаліях це означає необхідність суттєвої трансформації поглядів на правову та моральну природу взаємодії громадян з окупаційними адміністраціями, особливо враховуючи тривалий та інтенсивний характер збройної агресії [9, с. 141]. Система публічного управління повинна еволюціонувати від формального застосування статей Кримінального кодексу до створення цілісного

механізму, який не лише забезпечить покарання винних, але й створить інституційні передумови для відновлення довіри до влади, недопущення маргіналізації звільнених регіонів та консолідації розколотих громад.

Першочерговим завданням для державного апарату в умовах деокупації є реалізація концепції «інституційної справедливості», яка вимагає від владних структур комплексного переосмислення своєї ролі та відповідальності. Інституційна справедливість передбачає вихід за межі індивідуальної кримінальної відповідальності та акцентує увагу на тому, що сама держава має взяти на себе відповідальність за створення прозорих, зрозумілих суспільству і безпечних умов для життя [10, с. 1265]. Це означає, що державні органи (насамперед поліція, прокуратура та суди) повинні демонструвати не лише здатність карати, а й здатність захищати та відновлювати правопорядок, уникаючи при цьому методів, які використовують так звані «правоохоронні органи» держави-агресора. Ефективне адміністрування на звільнених територіях має базуватися на стратегічно виваженій політиці, що поєднує суворе покарання за злочини проти основ національної безпеки (організація референдумів, керівництво терористичними угрупованнями, збройний сепаратизм) із гнучкими механізмами соціальної реінтеграції тих членів громад, які стали заручниками обставин.

Окремим, критично важливим аспектом реалізації інституційної справедливості є запровадження ефективних, але прозорих і правових механізмів очищення влади (люстрації) в системі публічної служби на місцях. Досвід країн Центральної та Східної Європи свідчить, що успіх системних демократичних трансформацій після падіння авторитарних або окупаційних режимів прямо залежав від здатності держави створити нові, доброчесні системи персоналу (personnel systems) [11, с. 264]. В українському контексті цей процес ускладнюється обширними масштабами територій, що потребують деокупації, та необхідністю одночасного проведення масштабних безпекових фільтраційних заходів. Брак чітких законодавчих алгоритмів швидкої перевірки та поновлення на посадах осіб, які не вчиняли тяжких злочинів, але перебували в окупації, створює управлінський вакуум, що паралізує надання публічних послуг і безпосередньо впливає на рівень національної стійкості. Таким чином, публічна політика змушена розробляти максимально точні, операційно життєздатні критерії перевірки на доброчесність, які б дозволяли швидко реінтегрувати необхідних для життєзабезпечення муніципальних працівників, надійно відфільтровуючи при цьому реальні загрози безпеці та осіб, залучених до сепаратистської діяльності.

Застосування антиколабораційного законодавства в гуманітарній та освітній сферах становить критичний виклик для публічного управління, що

безпосередньо впливає на збереження людського капіталу в деокупованих регіонах. Освітнє середовище є надзвичайно вразливим під час окупації, оскільки агресор цілеспрямовано використовує його як майданчик для ідеологічної індоктринації, змушуючи педагогічних працівників до впровадження ворожих стандартів та правових режимів [12, с. 27]. Водночас надмірно широкий каральний підхід до освіти містить ризик значних інтелектуальних втрат. Це, своєю чергою, ставить під загрозу перспективи повного відродження української держави загалом [13, с. 42]. Сучасні фахові дослідження наголошують, що питання кримінальної відповідальності в цій делікатній сфері вимагає ретельної індивідуалізації вини, аби уникнути тотальної стигматизації, яка лише стимулюватиме відтік фахівців та руйнуватиме соціальну тканину громад [14, с. 87]. Отже, публічна політика у гуманітарному секторі повинна філігранно балансувати між жорсткими вимогами забезпечення національної безпеки та стратегічним завданням збереження інтелектуального потенціалу, гарантуючи, що механізми відповідальності не спровокують незворотного колапсу місцевої системи освіти.

Процес повноцінного відновлення публічної влади на звільнених територіях суттєво ускладнюється гострим кадровим дефіцитом та необхідністю обережного підходу до функціонування органів місцевого самоврядування. Оперативне поновлення надання адміністративних і комунальних послуг потребує негайного укомплектування місцевих адміністрацій, однак резерв кваліфікованих управлінців є критично виснаженим через міграцію та потенційну причетність частини службовців до вимушеної співпраці з ворогом [15, с. 72]. У цьому контексті державні інституції постають перед складною управлінською дилемою: як забезпечити невідворотність покарання за зраду, не паралізуючи при цьому базову функціональну спроможність органів місцевої влади та уникаючи перекладання відповідальності виключно на рядових виконавців нижньої ланки [16, с. 109]. Якщо публічна політика не запропонує чітких критеріїв розмежування між технічним колабораціонізмом (забезпеченням функціонування критичної інфраструктури) та політичним чи безпековим співробітництвом з ворогом, це неминуче підірве легітимність новостворених адміністрацій. Як наслідок, держава змушена розробляти максимально точні, операційно життєздатні алгоритми перевірки, які б дозволяли швидко реінтегрувати необхідних для життєзабезпечення муніципальних працівників, надійно відфільтровуючи при цьому реальні загрози безпеці.

Варто прислухатися до висновків австралійської політологині Рене Джеффри (Renée Jeffery), яка у своєму дослідженні про перехідне правосуддя у Непалі зазначає, що стратегічний успіх публічної політики постконфліктного правосуддя залежить не лише від юридичного примусу, а й від здатності

органів публічного управління забезпечити легітимність механізмів правосуддя через активну дискурсивну взаємодію з постраждалими громадами. Застосування виключно директивних, безапеляційних методів покарання «зверху-вниз», без належної комунікації з населенням, створює високий ризик відчуження місцевих мешканців, які можуть сприймати дії влади не як відновлення справедливості, а як кризу легітимності та інституційної довіри [17, с. 846]. Сучасна парадигма перехідного правосуддя акцентує увагу на важливості саме дискурсивної взаємодії (discursive interaction), де органи публічної влади повинні прозоро артикулювати критерії кримінальної відповідальності та дослухатися до травматичного досвіду тих, хто вижив в окупації, на чому влучно наголошує дослідниця перехідного правосуддя Деніса Костовицова [18, с. 649]. Залучення національних правозахисних інституцій та місцевих лідерів думок до процесу обговорення меж колабораціонізму дозволяє підвищити довіру до державних рішень та уникнути повторної віктимізації вразливих груп населення. Таким чином, стала публічна політика протидії колабораційній діяльності має еволюціонувати від жорсткого репресивного каркаса до комунікативної та відновлювальної моделі управління, що є ключовою передумовою досягнення соціальної згуртованості та повноцінної реінтеграції українського суспільства.

Системний аналіз гібридних загроз доводить, що колабораційна діяльність є не просто пасивним наслідком окупації, а справжнім підґрунтям для розгортання сепаратистських рухів та функціонування терористичних мереж. Окупаційний режим цілеспрямовано використовує лояльних до нього місцевих мешканців для створення псевдодержавних інституцій, які здійснюють репресивний терор проти проукраїнського населення та легітимізують незаконне відторгнення суверенних територій [1, с. 272]. У цьому контексті публічна політика повинна розглядати колабораціонізм як ключовий елемент логістичної та управлінської інфраструктури збройного сепаратизму, що становить пряму екзистенційну загрозу державній безпеці України [19, с. 532]. Відповідно, управлінські заходи з виявлення та нейтралізації пособників ворога мають бути невід'ємною частиною ширшої антитерористичної стратегії держави, спрямованої на системне зміцнення національної стійкості [2, с. 52]. Звідси випливає, що ефективне подолання наслідків колабораціонізму через прозорі механізми публічного адміністрування є необхідною передумовою для остаточного демонтажу терористичних утворень та унеможливлення будь-яких спроб сепаратистського реваншу на деокупованих територіях у майбутньому.

Для забезпечення довгострокової стабільності на звільнених землях система публічного управління повинна еволюціонувати від реактивної моделі тотального покарання до проактивної стра-

тегії розбудови інституційної стійкості та довіри. Як зазначає Олексій Дрозд, орієнтація виключно на кримінальне переслідування за статтею 111–1 Кримінального кодексу України, попри її безумовну правову важливість, не здатна самостійно вирішити глибинні соціальні конфлікти, спричинені тривалою окупацією [4, с. 158]. Держава постає перед необхідністю ретельного управлінського балансування: з одного боку, потрібно провести дієву люстрацію та очистити апарат управління від осіб, схильних до державної зради, а з іншого — гарантувати неухильне дотримання прав людини, аби уникнути стигматизації суспільства [11, с. 70]. Більше того, відновлення повноцінного цивільного управління та плавний перехід повноважень від тимчасових військових адміністрацій до обраних органів місцевого самоврядування є неможливими без попереднього нормативного врегулювання статусу тих громадян, які вимушено працювали в окупації заради забезпечення життєдіяльності міст [15, с. 73]. Як наслідок, здатність державного апарату реалізувати інституційну справедливість, яка захищає законні інтереси цивільного населення та карає реальних злочинців, стає головним індикатором успішності процесу системної деокупації [10, с. 1268].

Підсумовуючи виклад основного матеріалу, варто наголосити, що стратегічною метою публічної політики щодо колабораціонізму є повноцінне відновлення конституційного ладу та консолідація розколотого війною українського суспільства. Досягнення цієї мети об'єктивно вимагає подолання виявлених нормативних прогалин та переходу до застосування елементів перехідного правосуддя, де юридична відповідальність поєднується із заходами соціальної адаптації та дискурсивної взаємодії влади з громадами [18, с. 640]. Лише за умови збереження людського та інтелектуального капіталу [13, с. 41], чіткої індивідуалізації вини в правозастосовній практиці та забезпечення безперебійної роботи місцевого самоврядування Українська держава зможе повністю відновити свою легітимність на постраждалих територіях. Таким чином, формування збалансованої, чутливої до складного контексту публічної політики дозволить назавжди нейтралізувати соціальне підґрунтя для поширення ідей сепаратизму, утвердить принципи верховенства права та закладе надійний фундамент для сталого демократичного розвитку країни після перемоги.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті проведеного дослідження можна зробити обґрунтований висновок, що формування публічної політики щодо подолання наслідків колабораціонізму на деокупованих територіях стикається з значними нормативними прогалинами та управлінськими викликами. Сучасний колабораціонізм вийшов за межі класичного кримінального правопо-

рушення, перетворившись на базовий інструмент гібридної агресії, сепаратизму та тероризму, цілеспрямовано застосований для руйнування державного суверенітету зсередини. Аргументовано, що реакція держави на ці екзистенційні загрози не повинна обмежуватися виключно репресивними заходами кримінальної юстиції. Ефективне публічне адміністрування в умовах деокупації вимагає концептуального переходу до реалізації інституційної справедливості та імплементації адаптованих елементів перехідного правосуддя. Ця концепція має органічно поєднувати невідворотність покарання за злочини проти основ національної безпеки з гнучкими, чутливими до контексту механізмами соціальної реінтеграції тих громад, які тривалий час перебували під тоталітарним тиском окупаційних режимів.

Ключовим управлінським завданням для органів публічної влади стає подолання гострого кадрового голоду, проведення прозорої люстрації та відновлення демократичної легітимності інститутів місцевого самоврядування. Усунення виявлених нормативних суперечностей у чинному антиколабораційному законодавстві має забезпечити чітку правову диференціацію між вимушеними діями цивільного населення заради базового життєзабезпечення (медицина, комунальна сфера, освіта без індоктринації) та свідомою, добровільною співпрацею з ворогом. Такий збалансований підхід дозволить розвантажити правоохоронну та судову системи, мінімізувати ризики порушення основних прав людини і громадянина і зберегти критично важливий людський та інтелектуальний капітал на звільнених територіях. Лише прозорі критерії відповідальності, помножені на активну дискурсивну взаємодію влади з місцевим населенням, здатні перетворити складний юридичний процес очищення на дієвий фактор постконфліктного відновлення та соціальної згуртованості.

Перспективи подальших наукових розвідок у цьому напрямі є надзвичайно широкими та стратегічно важливими для вітчизняної науки публічного управління та адміністрування. Нагальної потреби набуває ґрунтовне вивчення механізмів адаптації міжнародного досвіду перехідного правосуддя до унікальних умов триваючого збройного конфлікту високої інтенсивності. Окремим, концептуально вагомим вектором для майбутніх досліджень вбачається комплексний аналіз того, як саме формування та реалізація публічної політики щодо колабораціонізму корелює з ширшими державними механізмами у сфері запобігання та протидії сепаратизму і тероризму. Розробка інноваційних управлінських моделей у цій площині дозволить створити надійний інституційний запобіжник проти будь-яких майбутніх спроб дестабілізації конституційного ладу та гарантуватиме довгострокову національну стійкість Української держави.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ФІНАНСУВАННЯ: Авторі не отримували фінансування для цього дослідження.

ЗАЯВА ПРО ДОСТУПНІСТЬ ДАНИХ: Не застосовується.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ: Авторі заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Література

1. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0013707.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=0 (дата звернення: 15.01.2026).
2. Резнікова О.О. Національна стійкість в умовах мінливого безпечного середовища: монографія. Київ : НІСД, 2022. 532 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-03/reznikova-ukraineresilience2022_02.pdf (дата звернення: 15.01.2026).
3. Красій М.О. Державна правова політика щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність (ч. 1 та 2 ст. 111-1 КК України). *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2022. № 4. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-4-01-01>
4. Дрозд О.Ю. Поняття та особливості колабораційної діяльності в умовах повномасштабної військової агресії. *Київський часопис права*. 2025. № 4. С. 156–160. DOI: <https://doi.org/10.32782/kjp/2025.4.23>
5. Медичий І.Б. Суб'єкт колабораційної діяльності (теоретико-прикладний аналіз). *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2023. Вип. 1. С. 141–152. DOI: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.101.141-152>
6. Friedrich J. “They Came to ‘Liberate’ Us and Left Us with Nothing”: Life Under Russian Occupation in Ukraine. *Berlin: Global Public Policy Institute*, 2024. 48 p. URL: https://gppi.net/assets/Friedrich_2024_Life-Under-Russian-Occupation.pdf (дата звернення: 15.01.2026).
7. Кудінов С.С., Шехавцов Р.М. Розслідування колабораціонізму в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 9. С. 346–349. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-9/81>
8. Arthur P. How “Transitions” Reshaped Human Rights: A Conceptual History of Transitional Justice. *Human Rights Quarterly*. 2009. Vol. 31, № 2. P. 321–367. DOI: <https://doi.org/10.1353/hrq.0.0069>
9. Antonyuk N. A Criminal and Legal Assessment of Collaborationism: A Change of Views in Connection with Russia's Military Aggression against Ukraine. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2022. Vol. 5, Iss. 3. P. 137–145. DOI: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.3-n000312>
10. Daly, K. (2024). Stepping Out of the Shadow of Transitional Justice: A Theoretical Framework for Institutional Justice. *Victims & Offenders*, 19(7), 1239–1275. <https://doi.org/10.1080/15564886.2024.2391478>
11. David R. Lustration and Transitional Justice: Personnel Systems in the Czech Republic, Hungary, and Poland. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2011. 360 p. URL: <https://dokumen.pub/lustration-and-transitional-justice-personnel-systems-in-the-czech-republic-hungary-and-poland-9780812205763.html> (дата звернення: 15.01.2026).
12. Rubashchenko M., Shulzhenko N. Reflections on the legal features of collaborationist activity: theory and practice in terms of the Russian occupation of Ukrainian territory. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2024. Vol. 7, Iss. 3. P. 10–40. URL: <https://ajee-journal.com/reflections-on-the-legal-features-of-collaborationist-activity-theory-and-practice-in-terms-of-the-russian-occupation-of-ukrainian-territory> (дата звернення: 15.01.2026).
13. Лібанова Е.М. Людський капітал України: втрати внаслідок війни і перспективи повоєнного відродження (стенограма доповіді на засіданні Президії НАН України 5 лютого 2025 р.). *Вісник НАН України*. 2025. № 4. С. 38–45. URL: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/visnyk/article/view/39-46> (дата звернення: 15.01.2026).
14. Політова А.С. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність здобувачів освіти. Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму в період воєнного стану: *матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 9 серпня 2024 р.* Одеса : ОДУВС, 2024. С. 85–89. URL: <https://www.researchgate.net/publication/383158882> (дата звернення: 15.01.2026).
15. Турчин Р. Колабораціонізм в умовах воєнного стану в Україні: окремі проблеми та шляхи їх подолання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 71–76. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/02/12.pdf> (дата звернення: 15.01.2026).
16. Kochanski A., Quinn J.R. Letting the state off the hook? Dilemmas of holding the state to account in times of transition. *Peacebuilding*. 2021. 9(2). P. 103–113. DOI: <https://doi.org/10.1080/21647259.2021.1895616>
17. Jeffery R. Transitional justice at the National Human Rights Commission of Nepal: challenging legitimacy, credibility, and effectiveness. *The International Journal of Human Rights*. 2024. Vol. 28, Iss. 5. P. 827–851. DOI: <https://doi.org/10.1080/13642987.2024.2323595>
18. Kostovicov D. Discursive Interaction and Agency in Transitional Justice: A Conversation Analysis Perspective. *Journal of Intervention and Statebuilding*. 2024. 18(5). P. 638–658. DOI: <https://doi.org/10.1080/17502977.2024.2362002>

19. Тарасенко О. С. Колабораційна діяльність як загроза державній безпеці України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 531–534. URL: http://lsej.org.ua/2_2025/129.pdf (дата звернення: 15.01.2026).

20. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 12.01.2026).

21. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15 квітня 2014 р. № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18> (дата звернення: 16.01.2026).

22. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 3 березня 2022 р. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20> (дата звернення: 15.01.2026).

23. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 11.02.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 14.02.2026).

24. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR). Report on the human rights situation in Ukraine (1 December 2024 – 31 May 2025). Geneva: United Nations, 2025. 27 p. URL: https://ukraine.ohchr.org/sites/default/files/2025-07/2025-06-30%20OHCHR%2042nd%20periodic%20report%20on%20Ukraine_2.pdf (дата звернення: 15.01.2026).

References

1. Horbulin, V. P. (Ed.). (2017). *Svitova hibrydna viina: Ukrainskyi front* [World hybrid war: The Ukrainian front]. Kyiv: NISD. Retrieved from http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0013707.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=0 [in Ukrainian].

2. Reznikova, O. O. (2022). *Natsionalna stiihist v umovakh minlyvoho bezpekovoho seredovyshecha* [National resilience in a changing security environment]. Kyiv: NISD. Retrieved from https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-03/reznikova-ukraineresilience2022_02.pdf [in Ukrainian].

3. Krasii, M. O. (2022). Derzhavna pravova polityka shchodo udoskonalennia vidpovidalnosti za kolaboratsiinu diialnist (ch. 1 ta 2 st. 111-1 KK Ukrainy) [State legal policy regarding improvement of liability for collaboration activities]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriya: Pravo, publichne upravlinnia ta administruvannia*, 4. <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-4-01-01> [in Ukrainian].

4. Drozd, O. Yu. (2025). Poniattia ta osoblyvosti kolaboratsiinoi diialnosti v umovakh povnomasshtabnoi viiskovoi ahresii [Concept and features of collaboration activity under conditions of full-scale military aggression]. *Kyivskyi chasopys prava*, 4, 156–160. <https://doi.org/10.32782/klj/2025.4.23> [in Ukrainian].

5. Medytskyi, I. B. (2023). Subiekt kolaboratsiinoi diialnosti (teoretyko-prykladnyi analiz) [The subject of collaboration activity: Theoretical and applied analysis]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E. O. Didorenka*, 1, 141–152. <https://doi.org/10.33766/2524-0323.101.141-152> [in Ukrainian].

6. Friedrich, J. (2024). *“They came to liberate us and left us with nothing”: Life under Russian occupation in Ukraine*. Berlin: Global Public Policy Institute. Retrieved from https://gppi.net/assets/Friedrich_2024_Life-Under-Russian-Occupation.pdf

7. Kudinov, S. S., & Shekhavtsov, R. M. (2024). Rozsliduvannia kolaboratsionizmu v Ukraini: Problemy ta shliakhy yikh vyrishennia [Investigation of collaborationism in Ukraine: Problems and ways to solve them]. *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal*, 9, 346–349. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-9/81> [in Ukrainian].

8. Arthur, P. (2009). How “transitions” reshaped human rights: A conceptual history of transitional justice. *Human Rights Quarterly*, 31(2), 321–367. <https://doi.org/10.1353/hrq.0.0069>

9. Antonyuk, N. (2022). A criminal and legal assessment of collaborationism: A change of views in connection with Russia’s military aggression against Ukraine. *Access to Justice in Eastern Europe*, 5(3), 137–145. <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.3-n000312>

10. Daly, K. (2024). Stepping out of the shadow of transitional justice: A theoretical framework for institutional justice. *Victims & Offenders*, 19(7), 1239–1275. <https://doi.org/10.1080/15564886.2024.2391478>

11. David, R. (2011). *Lustration and transitional justice: Personnel systems in the Czech Republic, Hungary, and Poland*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press. Retrieved from <https://dokumen.pub/lustration-and-transitional-justice-personnel-systems-in-the-czech-republic-hungary-and-poland-9780812205763.html>

12. Rubashchenko, M., & Shulzhenko, N. (2024). Reflections on the legal features of collaborationist activity: Theory and practice in terms of the Russian occupation of Ukrainian territory. *Access to Justice in Eastern Europe*, 7(3), 10–40. Retrieved from <https://ajee-journal.com/reflections-on-the-legal-features-of-collaborationist-activity-theory-and-practice-in-terms-of-the-russian-occupation-of-ukrainian-territory>

13. Libanova, E. M. (2025). Liudskyi kapital Ukrainy: Vtraty vnaslidok viiny i perspektyvy povoiennoho vidrozhennia [Human capital of Ukraine: Losses due to war and prospects for post-war recovery]. *Visnyk NAN Ukrainy*, 4, 38–45. Retrieved from <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/visnyk/article/view/39-46> [in Ukrainian].

14. Politova, A. S. (2024). Kryminalna vidpovidalnist za kolaboratsiinu diialnist zdobuvachiv osvity [Criminal liability for collaboration activities of students]. In *Aktualni pytannia kryminalno-pravovoi kvalifikatsii, dokumentuvannia ta*

rozsliduvannia kolaboratsionizmu v period voiennoho stanu: *Proceedings of the All-Ukrainian scientific-practical conference* (pp. 85–89). Odesa: ODUVS. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/383158882> [in Ukrainian].

15. Turchyn, R. (2025). Kolaboratsionizm v umovakh voiennoho stanu v Ukraini: Okremi problemy ta shliakhy yikh podolannia [Collaborationism under martial law in Ukraine: Certain problems and ways to overcome them]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*, 2, 71–76. Retrieved from <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/02/12.pdf> [in Ukrainian].

16. Kochanski, A., & Quinn, J.R. (2021). Letting the state off the hook? Dilemmas of holding the state to account in times of transition. *Peacebuilding*, 9(2), 103–113. <https://doi.org/10.1080/21647259.2021.1895616>

17. Jeffery, R. (2024). Transitional justice at the National Human Rights Commission of Nepal: Challenging legitimacy, credibility, and effectiveness. *The International Journal of Human Rights*, 28(5), 827–851. <https://doi.org/10.1080/13642987.2024.2323595>

18. Kostovicova, D. (2024). Discursive interaction and agency in transitional justice: A conversation analysis perspective. *Journal of Intervention and Statebuilding*, 18(5), 638–658. <https://doi.org/10.1080/17502977.2024.2362002>

19. Tarasenko, O.S. (2025). Kolaboratsiina diialnist yak zahroza derzhavnii bezpetsi Ukrainy [Collaboration activity as a threat to the state security of Ukraine]. *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal*, 2, 531–534. Retrieved from http://lsej.org.ua/2_2025/129.pdf [in Ukrainian].

20. Verkhovna Rada of Ukraine. (1996). *Konstytutsiia Ukrainy: Law of Ukraine dated June 28, 1996 No. 254k/96-VR*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> [in Ukrainian].

21. Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). *Pro zabezpechennia prav i svobod hromadian ta pravovyi rezhym na tymchasovo okupovanii terytorii Ukrainy: Law of Ukraine dated April 15, 2014 No. 1207-VII*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18> [in Ukrainian].

22. Verkhovna Rada of Ukraine. (2022). *Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo ustanovlennia kryminalnoi vidpovidalnosti za kolaboratsiinu diialnist: Law of Ukraine dated March 3, 2022 No. 2108-IX*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20> [in Ukrainian].

23. Verkhovna Rada of Ukraine. (2001). *Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Law of Ukraine dated April 5, 2001 No. 2341-III*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> [in Ukrainian].

24. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2025). *Report on the human rights situation in Ukraine (1 December 2024–31 May 2025)*. Geneva: United Nations. Retrieved from https://ukraine.ohchr.org/sites/default/files/2025-07/2025-06-30%20OHCHR%2042nd%20periodic%20report%20on%20Ukraine_2.pdf

Дата першого надходження статті до видання: 17.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.03.2026

Дата публікації: 23.03.2026